

NEFORMALIAJAM SUAUGUSIŲJŲ VERSLUMO UGDYMUI SI SKIRTŲ MOKYMO SI PRIEMONIŲ PRIEINAMUMAS

Romas Prakapas

Mykolo Romerio universitetas
Socialinių technologijų fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 271 4710
Elektroninis paštas prakapas@mruni.eu

Jolanta Devenytė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinių technologijų fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 271 4710
Elektroninis paštas jolanta.jd@gmail.com

Pateiktas 2014 m. gegužės 20 d., parengta spausdinti 2014 m. spalio 10 d.

doi:10.13165/SMS-14-6-2-09

Anotacija. *Atsižvelgiant į Lietuvoje dažniausiai vykdomus su verslumo ugdymu(si) susijusius tyrimus, kurie dažniausiai orientuojami į formalųjį ugdymą, straipsnyje nagrinėjamas neformalusis suaugusiųjų verslumo ugdymosi reiškinys. Lietuvoje dešimtmetį vykdamas kryptingus su suaugusiųjų švietimu susijusius tyrimus, yra konstatuotos pagrindinės problemos (finansavimas, kokybės užtikrinimas, andragogų kompetencijos ir pan.) siejamos iš esmės tik su išoriniais ugdymo proceso veiksniais, tuo tarpu vykdomos*

edukacinės veiklos ir jų analizės rodo būtinybę nagrinėti pačių suaugusiųjų ugdymąsi ir tam sudaromas galimybės. Viena jų – suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų priemonių prieinamumas. Straipsnio tikslas – atskleisti neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumą Lietuvoje.

Straipsnyje pristatomi 2013 m. spalio–lapkričio mėn. atlikto empirinio tyrimo rezultatai. Tyrimo metodas – apklausa žodžiu (interviu). Tyrimo priemonė parengta dokumentų ir mokslinės literatūros analizės, padėjusios išsiaiškinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo padėtį Lietuvoje, pagrindu. Tyrimo dalyviai ($n=5$) – andragogai, aktyviai dalyvaujantys suaugusiųjų neformaliajame švietime bei vykdančios kryptingus mokslinius suaugusiųjų švietimo tyrimus. Straipsnio pabaigoje pristatomi pagrindiniai tyrimo rezultatai ir išvados.

Reikšminiai žodžiai: neformalusis suaugusiųjų švietimas, mokymosi priemonės, verslumo ugdymasis.

Įvadas

Technologijų kaita, žinių gausa, gyvenimo intensyvumas tarsi įpareigoja asmenį nuolat tobulėti, ugdytis kompetencijas. Kompetentingas asmuo yra patrauklus darbo rinkoje, o tokius darbuotojus turinti organizacija yra konkurencinga, atitinkamai aukštesnis visuomenės išsilavinimo lygis ir didesnė tokios visuomenės gerovė. Verslumas, kaip visiems aktuali kompetencija, siejama su kūrybingumu, išradingumu, naujomis idėjomis ir jų įgyvendinimu, todėl verslumo ugdymasis, anot tyrėjų¹, įgyja vis didesnę reikšmę socialinių, ekonominių ir technologinių pokyčių sąlygomis. Europos Sąjungos dokumentuose² akcentuojama verslumo ugdymo svarba bei mokymosi visą gyvenimą būtinybė. Šiandien Lietuvoje formalizuotas verslumo ugdymas integruojamas į vidurinio ugdymo bendrąsias programas, skatinamas besimokančiųjų savarankiškumas, saviraiška, pasitikėjimas, atsakingumas, bendravimas, bendradarbiavimas.

Lietuvoje jau atliekami kryptingi, konkretūs, su verslumo ugdymu susiję tyrimai, tiesa, jie orientuoti dažniausiai į formalųjį ugdymą (pvz., A. Župerka³), atskleidė, kad mokyklose iki 2009 m. nebuvo metodinių priemonių, vadovėlių verslumo ugdymui, kad pedagogai stokojo verslumo ugdymo kompetencijų; A. Jelagaitė, V. Lukoševičius⁴ pažymi, jog dauguma pedagogų supranta, kaip svarbu ugdyti verslumą, tačiau

-
- 1 Dudaite, J.; Žibėnienė, G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą. *Socialinis darbas*. 2012, 11(1); Pruett, M. Entrepreneurship Education: Workshops and Entrepreneurial Intentions. *Journal Of Education For Business*. 2012, 87(2) ir kt.
 - 2 *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2001 ir kt.
 - 3 Župerka, A. Moksleivių verslumo ugdymo tobulinimo kryptys Lietuvoje. *Verslas, vadyba ir studijos*. Vilnius: Technika, 2009.
 - 4 Jelagaitė, A.; Lukoševičius, V. Mokinių verslumo ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje: mokytojų požiūris. *Pedagogika*. 2011, 104.

tik nedaugelis verslumo ugdymą integruoja į dėstomą dalyką, nes pedagogai jaučiasi neturintys verslumo ugdymui reikiamų kompetencijų ir t. t.). Vertinant neformalųjį ugdymą, ir ypač suaugusiųjų, kyla kitos problemos. Nepaisant to, kad suaugusiųjų švietimo klausimai plačiai nušviečiami⁵, tačiau Lietuvoje atliekami tyrimai rodo, kad suaugusiųjų švietimas dažniausiai siejamas tik su profesinių įgūdžių tobulinimu⁶. Be to, mokymosi visą gyvenimą kontekste neformalusis suaugusiųjų švietimas yra vertinga mokymosi forma⁷, o tai kartu yra reikšmingas socializacijos veiksnys⁸. Paminėtina ir tai, kad nuo 2004 m. Lietuvoje kryptingai atliekami įvairūs suaugusiųjų švietimo problemų tyrimai⁹, kuriuose išskirtinai aptariamos problemos, siejamos su

- 5 Bukina, N. N. Stanovlenie sistemy neformalno obrazovanie sistemy vzroslykh. *Chelovek i obrazovanie*. 2006, 7; Knowles, M. S.; Holton, E. F.; Swanson, R. A. *Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą*. Vilnius: Danielius, 2007; Schmidt, S. W. *Case Studies And Activities In Adult Education And Human Resource Development*. Charlotte: Information Age Pub, 2010; Plakhotnik, M.; Rocco, T. Implementing Writing Support Circles with Adult Learners in a Nonformal Education Setting: Priority, Practice, and Process. *Adult Learning*. 2012, 23(2) ir kt.
- 6 Žemaitaitytė, I. *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Vilnius: MRU leidykla, 2007; Trakšėlys, K. Suaugusiųjų švietimo tyrimų 2004–2011 metų analizė. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, 4(4); Butvilienė, J. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: valstybinis ir privatus mokymo sektoriai. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2013, 30.
- 7 Linkaitytė, G. M.; Žilinskaitė, L. Mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimo perspektyva Lietuvoje. *Pedagogika*. 2008, 89; Rutkienė, A.; Trepulė, E. Nuotolinis suaugusiųjų mokymas(is) mokymosi visą gyvenimą kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2009, 23; Mukhlaeva, T. V. *Mezhdunarodnyj opyt neformalno obrazovanie*, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://inovrao.ru>>; Butvilienė, J. Suaugusiųjų neformaliojo švietimo socialinis kontekstas. *Filosofija, Sociologija*. 2011, 22(4).
- 8 Žemaitaitytė, I., *op cit.* 6.
- 9 Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla, 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.suaugusiujušvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>>; Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>; Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse, 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>; Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste, 2004 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>; Taikomas suaugusiųjų švietimo tyrimas, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.suaugusiujušvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>>; Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė, 2012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-11-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>; Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra: Valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaita, 2013 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-09-25]. <http://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.asp?tipas=2>; Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė, 2007 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-28]. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf>; Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą, 2005 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>; Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste,

neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemos finansavimu, neformaliojo suaugusiųjų švietimo kokybės užtikrinimu, suaugusiųjų švietėjų kompetencijomis, informacijos apie mokymus sklaida ir pan. Minėtų tyrimų rezultatų analizė rodo, kad stokojama verslumo ugdymo mokymų suaugusiesiems. 2011 m. atliktas tyrimas¹⁰ atskleidė ryšį tarp suaugusiųjų dalyvavimo verslumo mokymuose su jų uždirbamomis pajamomis, t. y. kad verslumo mokymuose dažniau dalyvauja didesnes pajamas gaunantys šalies gyventojai, o tai paprastai asmenys, įgiję aukštesnį išsilavinimą. Visa tai tiesiogiai siejasi su konkrečių mokymosi priemonių egzistavimu ir fiziniu prieinamumu kiekvienam, siekiančiam ugdyti savo verslumo kompetenciją. Taigi, minėti tyrimai neatskleidžia priežasčių: kodėl pedagogams trūksta kompetencijos verslumo ugdymo klausimais, kodėl daugiausia neformalusis suaugusiųjų švietimas siejamas tik su kvalifikacijos tobulinimu, kaip formuoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemą su reikiamu finansavimu, užtikrinant neformaliojo suaugusiųjų švietimo kokybę, suaugusiųjų švietėjų kompetencijas, keičiant požiūrį į neformalųjį suaugusiųjų švietimą valstybės lygiu. Minėti klausimai suponuoja nuomonę, kad valstybės mastu nėra sistemingai formuojamas požiūris dėl neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymosi poreikio, galimai nėra neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių. Atsižvelgiant į šiuos probleminius klausimus straipsnyje nagrinėjama neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumo problema.

Objektas – neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumas.

Tikslas – atskleisti neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumą Lietuvoje.

Metodai. Dokumentų, mokslinės literatūros bei empirinių tyrimų rezultatų analizė, siekiant išsiaiškinti teisinę bazę bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo padėtį Lietuvoje. Andragogų, susijusių su neformaliuoju suaugusiųjų verslumo ugdymuisi, apklausa (interviu), siekiant išsiaiškinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją, neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių įvairovę, populiarumą, galimybes naudotis.

1. Suaugusiųjų verslumo ugdymasis

Verslumo ugdymosi sėkmingumas iš dalies priklauso nuo to, kaip suvokiama, kas yra verslumas. Svarbu pažymėti, kad šiandien moksle nėra vienos nuomonės šiuo klausimu. Vieni autoriai¹¹ verslumą apibūdina kaip kūrybinį mąstymą, naujos idėjos

2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>; Kaimuose ir miestuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai, 2004 [žiūrėta 2014-01-22]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>.

10 Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.suaugusiujušvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>>.

11 Strazdienė, G.; Garalis, A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. 2006, 38; Clair, R.; MacLachlan, K.; Tett, L. Educational

įgyvendinimą, o kiti¹² – verslumu įvardija ne vien norėjimą, bet ir mokėjimą, galėjimą novatoriškai mąstyti ir aktyviai veikti visose gyvenimo situacijose.

Verslumo sampratos skirstomos ir pagal tai, ar verslumu laikoma pridėtinės ekonominės vertės kūrimas, o tam reikalingos specialios kompetencijos, ar verslumas yra asmens savybės ir gebėjimai, padedantys sėkmingai funkcionuoti visuomenėje¹³. Pasak C. Turnerio¹⁴, verslumas tai „savanoriškas bendras darbas, rizikavimas, kūrimas, įgyvendinimas, gebėjimas iškelti ir sėkmingai diegti novatoriškas idėjas, kuriomis siekiama kuo plačiau panaudoti galimybes neapsiribojant esamais modeliais, struktūra ir ištekliais“.

Apibendrinant skirtingų autorių¹⁵ nuomones, galima teigti, kad verslumas siejamas su savęs pažinimu, pasitikėjimu savimi, savarankiškumu, kūrybingumu, iniciatyvumu, gebėjimu analizuoti problemas ir priimti sprendimus, gebėjimu bendrauti, bendradarbiauti, planuoti, gebėjimu siekti užsibrėžto tikslo, mokėjimu įvertinti savo galimybes ir apskaičiuoti rizikuoti, konfliktų valdymu, kritiniu mąstymu, imlumu naujovėms, komandų sudarymu ir racionaliu jų valdymu bei kitais įvairiais vadybiniais įgūdžiais. Todėl suaugusiojo verslumo ugdymasis kaip kompetencija nepriskirtina nei bendrosioms, nei specialiosioms, nes kai kurie minėti požymiai būdingesni bendrosiomis, kai kurie – specialiosiomis kompetencijoms, o kiti – būdingi abiem grupėms.

Akivaizdu, kad suaugusiųjų ugdymosi, t. y. sąmoningo asmens sprendimo ugdymo procese prisiimti ugdytojo funkcijas¹⁶ (Bitinas, 2011), kontekste verslumo ugdymasis išryškėja per kompetencijas. Mat asmens pokyčiai neatsiejami nuo įgūdžių, gebėjimų, įvairių kompetencijų ugdymosi.

2. Suaugusiųjų įsitraukimo į neformalų mokymąsi kliūtys

Lietuvos Respublikos švietimo dokumentuose verslumo apibrėžimas yra pateiktas Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijoje¹⁷ ir apibrėžiamas kaip asmens mąstymo būdas bei asmeninės, socialinės, vadybinės kompetencijos,

entrepreneurs? Practitioner-led action research and the formation of the professional adult literacies instructor. *Studies In The Education Of Adults*. 2009, 41(2) ir kt.

12 Dudaitė, J.; Žibėnienė, G., *supra* note 1.

13 Gegieckienė, L.; Graikšienė, A. *Verslumas*. Vilnius: Ciklonas, 2009; Dudaitė, J.; Žibėnienė, G., *supra* note 1; Giedrimienė, L. Neformalus suaugusiųjų vartotojų ugdymas. *Studies in modern society*. 2012, 3(1).

14 Turner, C. *Veskite į sėkmę: kaip sukurti verslias organizacijas*. Vilnius: Baltos lankos, 2005.

15 Gegieckienė, L.; Graikšienė, A., *supra* note 13; Dudaitė, J.; Žibėnienė, G., *supra* note; Dačiulytė, R.; Tamulienė, J.; Zablackė, R. Mokymosi visą gyvenimą kompetencijų ugdymasis per neformalų suaugusiųjų technologijų mokymąsi. *Pedagogika*. 2010, 97 ir kt.

16 Bitinas, B. *Edukologijos terminija: kokybė ir problemos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011.

17 Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 96 -3555.

leidžiančios turimas žinias pritaikyti savo kasdieniam gyvenimui, tai yra konkretūs gebėjimai, teikiantys galimybę ne tik organizuoti savo verslą, bet ir prisiimti riziką už padarytus sprendimus. Kituose švietimą reglamentuojančiuose teisės aktuose verslumo sąvoka neakcentuojama ir neapibrėžiama, išskyrus Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą¹⁸, kuriame nurodomas tikslas ugdyti verslią asmenybę. Tuo tarpu naujausiam strateginiame valstybės dokumente Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“¹⁹ akcentuojama sumani ekonomika, kuri grindžiama verslumu, o verslumas prilyginamas kūrybingumui.

Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme²⁰ teigiama, kad neformaliojo suaugusiųjų švietimo tikslas yra padėti įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, laiduoti asmeniui galimybę įgyti žinių ir gebėjimų, kurių jam reikia kaip demokratinės visuomenės piliečiui ir tam tikros profesijos specialistui, prisidėti prie kūrybingo ir prasmingo laisvalaikio.

Tačiau 2013 metų audito ataskaita²¹ rodo, jog tikslo įgyvendinimui į mokymus turėtų būti įtraukiama didesnė šalies gyventojų dalis, nes pastaruoju metu aktyviau mokosi jaunesni, turintys aukštąjį išsilavinimą, daugiau uždirbantys, gyvenantys miestuose gyventojai. Tai galimai susiję su aukštesniu pragyvenimo lygiu, be to, daugiau finansinio dėmesio skiriama valstybės remiamam formaliajam švietimui, didžia dalimi apsiribojama vien Europos Sąjungos projektų bendru finansavimu ir mažai taikoma tiesioginių neformaliojo švietimo paklausos finansavimo mechanizmų, galinčių paskatinti neformaliojo švietimo plėtrą šalyje ir pan.²²

Kita kliūtis – pačių suaugusiųjų motyvacijos stoka. Kaip žinoma, suaugusiuosius motyvuoja vidiniai ir išoriniai veiksniai. Vidiniams veiksniams, motyvuojantiems suaugusiuosius mokytis, priskirtina: vertybinės orientacijos, savęs pažinimas, savi-raiškos ir bendravimo poreikis, galimybė išspręsti problemas, pagerinti gyvenimo kokybę, ir pan.²³ Išoriniais motyvuojančiais veiksniais gali būti naujas darbo pasiūlymas, didesnis atlygis, aplinkinių požiūris ir kita²⁴. Tačiau suaugusįjį veikia ne tik motyvuojantys veiksniai, bet ir veiksniai, suponuojantys suaugusiojo nenorą mokytis

18 Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 54-2140.

19 Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 61-3050.

20 Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 66-1909.

21 Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra: Valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaita, 2013, *supra* note, 9.

22 Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė, 2007, *supra* note 9.

23 Knowles, M. S.; Holton, E. F.; Swanson, R., *supra* note 5; Juozaitis, A. M. Pagrindinės kompetencijos andragogų profesinėje veikloje. *Pedagogika*. 2008, 89.; Butvilienė, J. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: valstybinis ir privatus mokymo sektoriai. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2013, 30.

24 Knowles, M. S.; Holton, E. F.; Swanson, R. A., *supra* note 5; Butvilienė, J., *supra* note 7.

(nepasitikėjimas savimi, sveikatos problemos, neigiama mokyklinė mokymosi patirtis, mokymosi kaštai, netinkamas mokymosi laikas, netinkama mokymosi vieta, neigiamas aplinkos požiūris į suaugusiojo mokymąsi ir pan.). Tyrimų duomenys²⁵ rodo, jog per pastaruosius 12 mėnesių respondentai dažniausiai savarankiškai kryptingai mokėsi iš knygų, interneto, vaizdo ir garso įrašų ir pan., todėl galima teigti, jog tinkamos mokymosi priemonės prisideda prie suaugusiųjų mokymosi skatinimo.

Mokymo/si priemonės kaip mokymosi proceso struktūros elementai besimokantįjį pasiekia įvairiomis formomis – tekstu, vaizdu, garsu. Įvairiuose literatūros šaltiniuose (pvz., Andragogų klausimai²⁶) pažymima, kad tinkamai parinktos mokymosi priemonės sėkmingai prisideda prie mokymosi tikslų pasiekimo. Dažniausiai išskiriamos naudojantis informacinėmis technologijomis pateikiamos vaizdinės priemonės, kai besimokantysis gali ne tik pasyviai stebėti vaizdo įrašus, nagrinėti informacinius tekstus, bet ir aktyviai dalyvauti virtualiose diskusijose, vaizdo treniruotėse ir pan.

Bėda ta, kad teoriškai aprašytos įvairios mokymo/si priemonės ir jų sąsajos su motyvacijos stiprinimu menkai analizuojamos ir aktualizuojamos neformaliojo suaugusiųjų mokymosi kontekste.

3. Tyrimo dalyvių charakteristikos ir tyrimo duomenų analizė

Tyrimo imtis sudaryta remiantis tiksline atranka. Informantų atrankos kriterijus yra išsilavinimas, darbo patirtis. Individualiu pusiau struktūruotu interviu apklausti 5 andragogai – Mykolo Romerio universiteto dėstytojai bei Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos nariai. Mykolo Romerio universitetas ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija pasirinkti kaip suaugusiųjų edukacinę veiklą aktyviai vykdančios institucijos, kurių atstovai aktyviai dalyvauja ne tik neformaliajame suaugusiųjų švietime, bet ir vykdo kryptingus mokslinius suaugusiųjų švietimo tyrimus.

Informantų amžius nuo 40 iki 60 metų. Interviu atliktas 2013 metų spalio–lapkričio mėnesiais, informantų darbovietėse, iš anksto su jais suderintu, informantams patogiu metu. Visiems informantams buvo pristatytas tyrimo tikslas, gauti visų informantų sutikimai įrašyti pokalbius į diktofoną. Interviu vidutiniškai truko apie 1 val.

Paisant tyrimo etikos reikalavimų ir siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių asmeninės informacijos konfidencialumą, pristatant tyrimo duomenis informantų vardai, lytis, tikslus amžius, einamos pareigos niekur neminimi. Kiekvienam informantui tyrėjai suteikė individualų kodą (I1 – pirmasis, I2 – antrasis, I3 – trečiasis, I4 – ketvirtasis, I5 – penktasis informantai).

25 Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje, 2010, *supra* note 9.

26 *Andragogų klausimai: praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai*. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008.

Atsižvelgiant į tai, kad moksle nėra vienos nuomonės verslumo sampratos klausimu, pirmiausia informantų buvo klausiama, kaip jie apibūdintų verslumą. Informantų nuomone, verslumas yra žinios, kurios taikomos praktikoje, taip įgyjami verslumo gebėjimai, reikalingi skirtingose žmogaus gyvenimo srityse: asmeninėje, socialinėje („...prisitaikyti kintančioje aplinkoje...“ (I1), „...pritaikyti [...] asmenine, visuomenine, socialine prasme...“ (I2) ir pan.) ar profesinėje („...išlieti į darbo rinką...“ (I1), „...susikurti savo darbo vietą...“ (I4), „...gebėjimas save parduoti...“ (I2) ir pan.).

Pasak informantų, verslumo kompetencijos yra savęs pažinimas, pasitikėjimas savimi, gebėjimas analizuoti ir priimti sprendimus, kūrybingumas ir aktyvumas. Savęs pažinimas apibūdinamas žinojimu „...ką tu pats gali padaryti...“ (I5), kokias asmuo turi „...stipriąsias puses...“ (I2). Informantų nuomone, asmeniui svarbu tikėti, jog jis gali „...būt verslus“ (I5) ir nebijoti rizikuoti, nes jei „...neišeis šitas dalykas, darysiu kitą...“ (I3). Kai asmuo žino, ką jis gali padaryti ir pasitiki savo jėgomis, priima sprendimą veikti. Didesnė tikimybė, kad sprendimas bus teisingas, jei bus atlikta aplinkos (rinkos) analizė, nes „...šovė galvon, darysiu! O paskui paaiškėja, kad aplinkai tai to nereikia“ (I5). Svarbu „...analizuoti, ką padariau, kaip padariau, kas iš to išėjo...“ (I5), tai yra kritiškai mąstyti. Taigi, verslumas gali būti apibūdinamas kaip nestandartinis mąstymas, nes „...ne visi žmonės turi verslumo tą gyslelę...“ (I5), o „...verslume to žmogaus mąstymas turėtų būti kitoks...“ (I4). Kitas svarbus verslumo sampratos komponentas – darbas – „...kur tie, kurie šiandien daro ką nors? Kur yra batsiuviai? Kur yra siuvėjai? [...] Kur yra tie žmonės, kur dirba – nėra...“ (I3).

Neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymasis bei tam reikalingų mokymosi priemonių prieinamumas susiję su neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacija Lietuvoje, o ją determinuoja teisinė aplinka. Šiuo tikslu buvo teirujamasi informantų nuomonės apie LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymą (Žin. 1998, Nr.66-1909) bei šio įstatymo pakeitimą, bandant išgryninti neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje. Informantai teigia, kad šiuo metu galiojantis teisės aktas „...pasenęs...“ (I2, I5) ir neatitinka „...šių dienų aktualijų“ (I1), jau vien todėl, kad plačiai pasklidusi mokymosi visą gyvenimą idėja, kurios praktinis įgyvendinimas „...daugiau atsispindi europiniuose dokumentuose nei Lietuvos dokumentuose arba konkrečiai šiuo įstatymu“ (I2). Akivaizdu, kad teisės aktas, neatitinkantis nūdienos reikmių turėtų būti keičiamas. Naujasis teisės akto keitimo projektas bando įteisinti nuostatą, jog kiekvienam suaugusiajam nustatyta tvarka būtų skiriamos tam tikros lėšos neformaliajam mokymuisi, galimai taip išsprendžiant suaugusiojo mokymosi motyvacijos problemą. Mat ne visi suaugusieji į mokymus eina suprasdami, kad jiems to reikia. Čia motyvai labai įvairūs: darbo biržos siuntimų į mokymus einama dėl to, kad „gauna labai gerą stipendiją...“ (I3), „... gauna stipendiją, geresnę negu studentas už mokymus“ (I2); darbdavių nurodymu eina, nes „...aš kaip darbdavys žinau, ko jums reikia, ir prašom eiti mokytis va į tuos kursus...“ (I3) ir kt. Rengiami teisės aktai bando įtvirtinti principinę nuostatą dėl mokymosi nuoseklumo ir tęstinumo. Tai grindžiama tuo, jog „...atsitiktiniai, trumpalaikiai projektai, tai suaugusiajam žmogui – vieniems taip, bet didžiąjai daliai tai nebūtų paveiku [...]“ (I5).

Interviu duomenys rodo, kad neformaliajam suaugusiųjų švietimui skirtų lėšų yra pakankamai („...daugybė įvairiausių mokymų, įvairiausiose srityse [...] šimtai milijonų išleidžiama Lietuvoje“ (I3), „...įstojus į Europos Sąjungą gauta tikrai daug lėšų, kurių nemaža dalis buvo skirta mokymuisi...“ (I1) ir pan.), tačiau ne visada tos lėšos įsisavinamos tinkamai. Informantai pažymi, kad bėda ta, jog ne visada yra užtikrinama mokymų kokybė („...visi pasidarė specialistai, visi moko, o kai pasižiūri kokybę, to kas daroma, kaip sakant, įvairiai būna...“ (I3), „...kiek mes iš tikrųjų turime tam parengtų specialistų, vėlgį čia siejasi su neformaliojo kokybe, kiek tai vykdo žmonės, kurie turi tam turimų žinių ir kompetencijų“ (I1)). Be to, neformaliajame suaugusiųjų švietime vykdoma neformaliojo suaugusiųjų mokymosi „...profesionalizacija, kitaip sakant, kryptimas į profesinį mokymąsi, neformalųjį mokymąsi“ (I3), todėl nepakankamas dėmesys skiriamas neformaliajam neprofesiniam suaugusiųjų mokymui, suaugusiojo „...asmenybės tobulinimui...“ (I5), nors „...jeigu žmogus tobulėja kaip asmenybė, tai jisai ir toje darbo rinkoje, tam profesiniame gyvenime gali geriau save realizuoti“ (I5).

Tačiau Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimą stabdo tai, kad reikalingas finansavimas, „...reikalingos tam tikros lėšos...“ (I2), kurių valstybėje šiuo metu nėra, bei reikalingas kito teisės akto keitimas, nes dėl įsigaliosiančios nuostatos reikėtų keisti Darbo kodeksą, sudarant geresnes sąlygas darbuotojui, o ne darbdaviui, nes „...kiekvienas darbuotojas turi teisę ugdytis neformaliai ir darbdavys turėtų jį išleisti, apmokėdamas vidutinį darbo užmokestį“ (I4).

Andragogai turi atkreipti dėmesį į suaugusiojo mokymosi ypatumus, nes neformalusis suaugusiųjų švietimas skiriasi nuo neformaliojo vaikų švietimo. Atsižvelgiant į suaugusiųjų mokymosi ypatumus turi būti rengiamos tokios mokymosi priemonės, kurios atitiktų tikslinę suaugusiųjų grupę. Priešingu atveju netinkamai parengtos mokymosi priemonės gali nepasiekti suaugusiųjų („...priemonės turėtų būti orientuotos į žmones, parašytos žmoniška kalba, ne kokiais ten aukštais filosofiniais dalykais [...] reikia pagalvoti apie tikslinę grupę“ (I5), „...laimi konkursą konsultacinės kompanijos [...] pradeda pasakoti „arabus“ tiems žmonėms [...] čia reikia labai paprastai, labai konkrečiais pavyzdžiais...“ (I3)).

Tyrimo duomenys patvirtina akivaizdžias edukologams gerai žinomas tiesas, kad suaugusysis mokosi, jei žino kodėl, kokiu tikslu jis mokosi („...turi tikslą...“ I2, I4), nes tai jam padeda „...išspręsti [...] problemą...“ (I3), kurią turi šiandien. Be to, besimokantysis suaugusysis tokiu būdu įgyja žinių, kurias gali iš karto pritaikyti ir įgyja patirties, kurios jis pats nori, o ne aplinka jį verčia mokytis („...tie, kas nori mokytis, kas supranta jo reikšmę [...] jie randa finansavimą: arba patys finansuoja, arba gauna iš darbdavio, arba kreipiasi į fondus...“ (I3), „...suaugusiojo niekas negali nei išmokyti, nei išugdyti, jis pats mokosi, ugdomsi“ (I2), „suaugusieji mokosi per savo patirtį, per savo praktiką, jeigu jie išbando kažką, paliečia, pačiupinėja, jie geriau tą supranta...“ (I5)).

Analizuojant interviu medžiagą, nustatyta, kad suaugusiųjų mokymasis susijęs su keliomis pagrindinėmis priežastimis: savo asmeninių poreikių tenkinimas, pras-

mingos socialinės veiklos siekis bei profesinės kompetencijos ugdymas. Taigi, profesiniai poreikiai yra svarbus suaugusiojo motyvacijos mokytis veiksnys. Tyrimo duomenys rodo, kad „žmonės eina į tokius mokymus, kurie jiems reikalingi geriau atlikti savo funkcijas, geriau dirbti, būti labiau konkurencingam, įgyti darbą, neprarasti darbo ir t. t...“ (I3). Asmeniniai poreikiai siejami daugiau su asmeniniais interesais ir pomėgiais („...asmeninių interesų, hobijų, kultūrinio intereso...“ (I3), „...dalis žmonių nori mokytis dėl bendravimo, ieško socialinių kontaktų, bet ta dalis, aišku, yra nedidelė ir tai dažniausiai vyresni žmonės“ (I2). Šiuo aspektu svarbus kitas klausimas – kaip aktuali informacija pasiekia suaugusiuosius besimokančiuosius. Informantai teigia, kad informacijos sklaidai užtikrinti „...valstybiniu ir savivaldybiniu lygiu turi atsirasti informavimo ir konsultavimo tarnybos...“ (I3). Turi būti parengta valstybės verslumo skatinimo programa, „...verslo skatinimo investicijos, kurių palūkanos yra labai mažos, specialiai pritaikytos pradedančiajam...“ (I3), turi būti „...sukurta kitokia finansavimo sistema, ne per bankus...“ (I3).

Akivaizdu, kad neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi reikalingos įvairios mokymosi priemonės. Informantų teiraujantis apie šias priemones, ypač skirtas verslumo ugdymuisi, išryškėjo, kad yra problemų su tokių priemonių prieinamumu. Viena opiausių problemų informantai nurodo tai, kad nacionaliniu lygiu nėra tokių mokymosi priemonių leidybos strategijos („...kas užsiima [...] mokymosi priemonių suaugusiajam gamyba, mokyklinių vadovėlių yra leidyklos, spaustuvės. Kas ką leidžia suaugusiųjų mokymuisi? Nulis“ (I3). Tad šiuo atveju belieka nagrinėti tik pavienius atvejus, pripažįstant, kad suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų priemonių nėra daug. Dažniausia tai įvairių projektų produktai, kurių kiekis taip pat yra ribotas ir, dažniausiai, platinamas tarp projekto dalyvių arba skiriama formaliajam suaugusiųjų mokymui („...vieno projekto „Suaugusiųjų mokymo galimybių plėtra: andragoginės literatūros portfelis“ rezultatas yra vien apie dešimt vadovėlių...“ (I2), „...tai metodinė medžiaga išleista mokykloms ir suaugusiųjų mokytojams [...] iš jos jie gali pasidaryti dalomąją medžiagą mokiniams“ (I3), „išleisti 6 leidiniai pagal parengtus andragoginius mokymo modulius, iš jų „Andragoginiai verslumo mokymo metodai“ (I5) ir pan.). Kaip pažymėjo informantai, dauguma mokymui/si skirtų priemonių nepasiekė nei knygynų, nei bibliotekų, todėl norinčiam susirasti tokias priemones reikia asmeniškai pažinoti tuos, kurie dalyvavo projektuose, kad galėtų susipažinti ir pasinaudoti tų projektų medžiaga.

Informantai pažymi, kad ir „profesinio mokymo priemonių yra labai menkai...“ (I3). Didesnis profesinių mokymosi priemonių prieinamumas yra profesinių mokymo įstaigų dalyviams, kur įstaigos siekiamos užtikrinti profesinių mokymosi priemonių prieinamumą bendradarbiauja su verslo įmonėmis („...bendravimas su verslo įmonėmis, praktikų atlikimas tenai“ (I3). Mat darbdaviai kartais rengia „...seminarus [...] savo darbuotojams“ (I1) arba įsitraukia su kolektyvais į įvairias programas (pvz., „...per Žemės ūkio ministeriją, per lyderių programą [...] žemdirbiai labai smarkiai mokomi verslumo kompetencijų, kaip susikurti savo mažą versliuką, kaip išgyventi iš tų sūrių...“ (I5). Žinoma, tokie mokymai turi savo projektus įgyvendinant sukur-

tus produktus, atskiras mokymosi priemones, kurias visi besimokantieji ateityje gali panaudoti savo ugdymosi procese. Kiek kita situacija su skaitmeninėmis mokymosi priemonėmis – jos dažniausiai būdamos virtualios, tarsi *a priori* yra laisvai prieinamos visiems norintiesiems, tačiau jų taip pat nėra „... tikslingai parengtų ...“ (I4), be to, yra „... bėdų su skaitmeniniu raštingumu...“ (I2) suaugusiųjų, ypač vyresnio amžiaus.

Išvados

Suaugusiojo verslumo ugdymasis kaip kompetencija susijusi su sąmoningu kiekvieno asmens sprendimu ugdymo procese prisiimti ugdytojo funkcijas. Įvairių mokslinių tyrimų rezultatų analizė rodo, kad, nepaisant įvairių daugeliui suaugusiųjų būdingų ugdymąsi skatinančių veiksnių (profesinės kompetencijos tobulinimas, asmeninių poreikių realizacija, prasminga socialinė veikla ir pan.), neformaliajame suaugusiųjų švietime dažniau dalyvauja jaunesnio amžiaus suaugusieji, turintys aukštąjį išsilavinimą, gaunantys didesnes pajamas bei dirbantys didžiuosiuose Lietuvos miestuose.

Neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymasis bei tam reikalingų mokymosi priemonių prieinamumas susiję su neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacija Lietuvoje. Atkreiptinas dėmesys, kad neformalusis suaugusiųjų švietimas iš esmės skiriasi nuo vaikų neformaliojo švietimo. Suaugusieji dažniausiai dalyvauja ugdymo procese suvokdami ugdymosi svarbą, todėl, atsižvelgiant į suaugusiųjų mokymosi ypatumus, turi būti rengiamos tokios mokymosi priemonės, kurios atitiktų tikslinę suaugusiųjų grupę. Priešingu atveju netinkamai parengtos mokymosi priemonės gali nepasiekti suaugusiųjų.

Tyrimo duomenys rodo, kad viena opiausių problemų yra ta, kad nacionaliniu lygiu nėra mokymosi priemonių, skirtų verslumo ugdymui/si, leidybos strategijos. Įgyvendinant įvairius projektus ir programas sukurtos mokymosi priemonės nepasiekė nei knygynų, nei bibliotekų, todėl norinčiam susirasti tokias priemones reikia asmeniškai pažinoti tuos, kurie dalyvavo projektuose, kad galėtų susipažinti ir panaudoti tų projektų medžiaga.

Literatūra

Andragogų klausimai: praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008.

Bitinas, B. *Edukologijos terminija: kokybė ir problemos.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011.

Bukina, N. N. Stanovlenie sistemy neformalnogo obrazovaniya sistemy vzroslykh. *Chelovek i obrazovanie.* 2006, 7.

Butvilienė, J. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: valstybinis ir privatus mokymo sektoriai. *Acta Paedagogica Vilnensia.* 2013, 30.

- Butvilienė, J. Suaugusiųjų neformaliojo švietimo socialinis kontekstas. *Filosofija, Sociologija*. 2011, 22(4).
- Clair, R.; MacLachlan, K.; Tett, L. Educational entrepreneurs? Practitioner-led action research and the formation of the professional adult literacies instructor. *Studies In The Education Of Adults*. 2009, 41(2).
- Dačiulytė, R.; Tamulienė, J.; Zablackė, R. Mokymosi visą gyvenimą kompetencijų ugdymasis per neformalųjį suaugusiųjų technologijų mokymąsi. *Pedagogika*. 2010, 97.
- Dudaitė, J.; Žibėnienė, G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą. *Socialinis darbas*. 2012, 11(1).
- Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 96 -3555.
- Gegieckienė, L.; Graikšienė, A. *Verslumas*. Vilnius: Ciklonas, 2009.
- Giedrimienė, L. Neformalus suaugusiųjų vartotojų ugdymas. *Studies in modern society*. 2012, 3(1).
- Jelagaitė, A.; Lukoševičius, V. Mokinių verslumo ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje: mokytojų požiūris. *Pedagogika*. 2011, 104.
- Juozaitis, A. M. Pagrindinės kompetencijos andragogų profesinėje veikloje. *Pedagogika*. 2008, 89.
- Kaimuose ir miestuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai, 2004 [žiūrėta 2014-01-22]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>.
- Knowles, M. S.; Holton, E. F.; Swanson, R. A. *Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą*. Vilnius: Danielius, 2007.
- Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 54-2140.
- Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 66-1909.
- Linkaitytė, G. M.; Žilinskaitė, L. Mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimo perspektyva Lietuvoje. *Pedagogika*. 2008, 89.
- Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2001.
- Mukhlaeva, T. V. Mezhdunarodnyj opyt neformalnogo obrazovaniya, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://inovrao.ru>>.
- Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>.
- Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą, 2005 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>.
- Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė, 2007 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-28]. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf>.
- Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra: Valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaita, 2013 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-09-25]. <http://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2>.
- Plakhotnik, M.; Rocco, T. Implementing Writing Support Circles with Adult Learners in a Nonformal Education Setting: Priority, Practice, and Process. *Adult Learning*. 2012, 23(2).
- Pruett, M. Entrepreneurship Education: Workshops and Entrepreneurial Intentions. *Journal Of Education For Business*. 2012, 87(2)

- Rutkienė, A.; Trepulė, E. Nuotolinis suaugusiųjų mokymas(is) mokymosi visą gyvenimą kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2009, 23.
- Schmidt, S. W. *Case Studies And Activities In Adult Education And Human Resource Development*. Charlotte: Information Age Pub, 2010.
- Strazdienė, G.; Garalis, A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. 2006, 38.
- Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla, 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.suaugusiuju-svietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>>.
- Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>.
- Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse, 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>.
- Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste, 2004 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>.
- Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-01-21]. <<http://www.suaugusiuju-svietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>>.
- Trakšėlysis, K. Suaugusiųjų švietimo tyrimų 2004–2011 metų analizė. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, 4(4).
- Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė, 2012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-11-21]. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>>.
- Turner, C. *Veskite į sėkmę: kaip sukurti verslias organizacijas*. Vilnius: Baltos lankos, 2005.
- Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 61-3050.
- Žemaitaitytė, I. *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Vilnius: MRU leidykla, 2007.
- Župerka, A., Moksleivių verslumo ugdymo tobulinimo kryptys Lietuvoje. *Verslas, vadyba ir studijos*. Vilnius: Technika, 2009.

THE ACCESSIBILITY OF LEARNING TOOLS FOR NON-FORMAL ADULT SELF-EDUCATION IN ENTREPRENEURSHIP

Romas Prakapas, Jolanta Devenytė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article analyses the phenomenon of non-formal adult self-education in entrepreneurship, given that in Lithuania studies related to (self-)education in entrepreneurship mostly focus on formal education. Purposeful research which has been carried out in Lithuania for a decade into adult education has identified major problems (e.g., financing, ensuring quality, educators' competences, etc.), which are mainly linked only to the external factors in the process of education; whereas the analyses of the*

educational activities reveal a need for research into self-education of adults and the conditions created to facilitate such learning. One of the conditions is the accessibility of tools for adult self-education in entrepreneurship. The aim of the article is to reveal the accessibility of learning tools for non-formal adult self-education in entrepreneurship in Lithuania. The research subject is the accessibility of learning tools for adult self-education in entrepreneurship.

The article presents the findings of the empirical research carried out in October through November of 2013. The research was carried out using the method of oral survey (interview). The instrument of the research was based on document and literature analysis which helped to determine the situation in non-formal adult education in Lithuania. The participants of the research (n=5) were andragogues actively engaged in non-formal adult education and performing purposeful scientific research into adult education.

At the end of the article, the main research findings and conclusions are presented: younger adults with higher education and higher income working in the largest towns of Lithuania are more frequently engaged in non-formal adult education; adults who engage in the process of education usually understand the importance of self-education, therefore, the peculiarities of adult learning should be taken into consideration in order to develop learning tools which match the target group of adults; one of the major issues is the lack of a national strategy on the development and publishing of learning tools for (self-) education in entrepreneurship.

Keywords: *non-formal adult education, learning tools, entrepreneurship self-education.*

Romas Prakapas, Mykolo Romerio universiteto Socialinių technologijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto docentas, socialinių mokslų (edukologija) daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: verslumo ugdymas, tyrimų metodologija.

Romas Prakapas, Doctor of Social Sciences (Educational Science), Associate Professor at Mykolas Romeris University, Faculty of Social Technologies, Institute of Educational Sciences and Social Work. Scientific interests: entrepreneurship education, research methodology.

Jolanta Devenytė, socialinių mokslų (edukologija) magistrė. Mokslinių tyrimų kryptys: suaugusiųjų švietimas, verslumo ugdymas.

Jolanta Devenytė, Master Degree of Social Sciences (Educational Science). Scientific interests: adult education, entrepreneurship education.